

۱ معصومه صندوق آبادی، ۲ گلاره فتح الهی، ۳ رضا منصوری،
۱ دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات ایلام،
ایران

(Massom.san@gmail.com)

۲ دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات
ایلام، ایران

(gelar_1991@yahoo.com)

۳ پژوهشگر دکتری معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران،
ایران

(Reza.mansouri@modares.ac.ir)

چکیده :

آرایش مبلمان و نوع چیدمان آن در فضای شهری بر تعامل اجتماعی افراد با یکدیگر تأثیر می گذارد در نتیجه مبلمان شهری مناسب اثرات زیادی در کاهش ناهنجاری های جامعه دارد و باعث ارتباط بیشتر بین شهر و شهروندان و نیز شهروندان با یکدیگر میشود. ضرورت انتخاب این موضوع آن است که امروزه تعاملات بین افراد در خانواده و در اجتماع رو به افول است و همین امر باعث بروز بسیاری از نابسامانی ها شده است. هدف از این مقاله بررسی نقش و تأثیر مبلمان شهری بر رفتار اجتماعی شهروندان است که در این زمینه مطالعاتی در مورد محیط شهری، مبلمان شهری، رفتار اجتماعی و رابطه بین آنها شده است. راهبرد تحقیق توصیفی- تحلیلی است که با اطلاعاتی که از طریق کتابخانه ای بدست آمده تدوین شده است. فرضیه: ۱- فرم مبلمان شهری و تأثیر آن بر رفتار شهروندان ۲- رابطه بین عناصر مبلمان شهری و تأثیر آن بر فضاهای جمعی

کلید واژه: محیط شهری، مبلمان شهری، اجتماع پذیری، روان شناسی محیط

**The first International conference on sustainable urban structure
The effect of civic furniture on social relationships**

Masoumeh, Sandoghabadi ¹; Gelareh, Fatholahi ^{2, 3} Reza, Mansori

**3 Student of Architecture MSc, Islamic Azad University, Science and Research
Branch of Ilam, Iran**

**2 Student of Architecture MSc, Islamic Azad University, Science and Research
Branch of Ilam, Iran**

**1 PhD in Architecture Researcher, Art and Architecture College, Tarbiat Modares
university, Tehran, Iran**

Abstract

Furniture ordering and kind of ordering in civic situations has effect of social cooperation of people with each other. So the appropriate civic furniture has many effects in reducing abnormalities of society and leads to more communication between city and citizens and citizens with each other's. The necessary of selecting this subject is that today connections between individuals in family and society was decreasing and this was leads to appearance of many abnormalities. The aim of this research is study the role and effect of civic furniture on social behavior of citizens that in this field some studies were performed about civic environment, civic furniture, social behavior and their relations. The method of research is descriptive – analyzing that its data were obtained by librarian method. Hypothesize1: the form of civic furniture and its effect on citizen behavior2-relationship between factors of civic furniture and its effect on common situations.

Keywords: civic environment- civic furniture- social ability- environment psychology

پس از پایان جنگ ۸ ساله (که باعث نابودی تقریبی اقتصاد و زیر ساختهای فرهنگی اجتماعی گردید) و عوارض آن که نمود بیشتری در استانها و شهرهای کوچک کشور، علی الخصوص استانهای تخریب شده داشته است. این آسیب ها علاوه بر اخلاص در وضعیت اقتصادی و ... در بعد اجتماعی و فرهنگی جامعه نمود بیشتری داشته و امروزه پس از سالها که از پایان جنگ میگذرد هنوز آثار زبان بار آن در روح و روان جامعه مشهود و قابل لمس می باشد و باعث ناهنجاری ها و عدم تعامل اجتماعی مردم با یکدیگر گشته و این موضوع در استان ایلام بسیار قابل لمس می باشد.

حال پس از جنگ و شروع بازسازی غیر اصولی و نامعقول و همچنین در سالهای اخیر به علت توسعه و افزایش میل به شهرنشینی و بحث اقتصادی ساخت و ساز، مشکلاتی دیگر به موارد قبلی باقی مانده از جنگ اضافه گردیده، که تمامی این موارد باعث افزایش ناهنجاری هایی در جامعه گردیده است. امروزه با استفاده از هنر معماری میتوان با مناسب سازی، طراحی مبلمان شهری و همچنین ایجاد فضا برای نزدیک شدن تعاملات اجتماعی و همچنین رفع مشکلات فضا های شهری موجود در استان ایلام و شهر ایلام کمک شایانی نمود.

فضای شهر ، موضوعی است که در اغلب شهرهای کشورمان از جمله استان ایلام به فراموشی سپرده شده است و شاید نتوانیم در بین مدیران اجرایی استان تعریف درستی از آن را بیابیم. فضاهای شهری محل برخورد رفتارها، افکار و در عین حال محل رفع برخی از نیازهای روزمره شهروندان است . سر زندگی، شادابی و پویائی شهرها در فضاهای شهری بخوبی محسوس است و این فضاها نقش بسیار مهمی در نگهداری این سر زندگی دارند. در حال حاضر با رشد روز افزون ارزش زمین و میل به درآمدزایی، اهمیت توجه به فضاهای شهری در شهرداری ها کاهش یافت ، تا جائیکه اهمیت طراحی و احداث فضاهای شهری بطور کامل به فراموشی سپرده شده است. چنانکه می دانیم پیکره شهرهای امروزی ما را حضور نابسامان عناصر ناهماهنگ و سلطه توده های ساختمانی یک شکل و بعضا فاقد ارزشهای معمارانه و فضاهای محصور میان آنها که در اغلب مواقع فاقد عملکرد مطلوب اند به خود اختصاص می دهند. ترافیک همه جوانب زندگی ما را در بر گرفته و حتی در شهرهای کوچک رانندگی به سرگرمی اصلی مردم تبدیل شده است و پیاده روی یک هنر فراموش شده است. حال تصور کنید که شهرها جور دیگری باشند، برخوردار از کیفیات و ارزشهایی که در گذشته های نه چندان دور حائز آن بوده اند مثلاً خیابانها و پیاده روها مردم را دعوت به قدم زدن کنند، فضایی که مردم در آن درنگ کنند و به واسطه شناخت و ادراک محیط به درک درستی از تعامل اجتماعی و رابطه دو سویه خود و دولت برسند. تصور کنید پارک ها و میدان ها نقاط اصلی شهرها هستند و خیابان تنها محلی برای عبور خواهد بود بلکه فضایی است مدرن، پویا و روان که از طریق آن مردم به تجربه ای اجتماعی از زندگی دست میابند و مانند دالانی سبز خواهد بود که امتداد مناظر حومه ای را به مرکز شهر می کشاند، شاید این توصیف قدری اغراق آمیز می نماید . اما تجربه موفق بعضی از شهرها در جوامع توسعه یافته، نشان می دهد که خلق فضاهایی بر مبنای معیارها و مقیاس انسانی که در بر گیرنده معنی مکان باشند نه در حومه ها بلکه در مرکز شهرها و با همسایگی متراکم شهری امکان پذیر است.

محیط و محیط شهری :

محیط عبارت است از فضای موجود اطراف انسان. محیط شامل بالقوه و محیط مؤثر می باشد. محیط بالقوه همان محیطی است که طراحان خلق می کنند و محیط مؤثر محیطی است که مورد استفاده شهروندان قرار می گیرد. (لنگ، ۱۳۹۱: ۸۷)

The first International conference on sustainable urban structure

کورت کافکا برای نحوه نگرش به یک محیط ۴ نوع قائل شده است:

- محیط کالبدی: نگرش به یک محیط از دیدگاه عوامل جغرافیایی و عناصر محیطی آن
- محیط اجتماعی: نگرش به یک محیط از دیدگاه نهادها، افراد و گروه‌های استفاده کننده از آن محیط
- محیط روانشناختی: نگرش به یک محیط از دیدگاه تصاویر ذهنی حاصل از آن محیط
- محیط رفتاری: نگرش به یک محیط از دیدگاه مجموعه عوامل محیطی که فرد نسبت به آن واکنش نشان می‌دهد. (رهبر، رامیار، سعیدی، بی تا)

شهر کلیتی یکپارچه است که سه محیط متفاوت را در خود جای داده است: محیط کالبدی و فیزیکی، محیط اجتماعی و محیط نمادین. این سه محیط در کلیتی واحد به نام «شهر» تبلور می‌یابد. منظور از اشاره به روابط خاص شهری میان شهرنشینان همراه با قواعد و نظام حاکم بر آن روابط دارد. این سه محیط تمامیت شهری را با هم و در یک زمان می‌سازند و رفتار انسان‌ها را تحت تأثیر خود قرار می‌دهند. (غراب، ۱۳۸۰: ۸۸)

تعریف مبلمان شهری

به مجموعه امکاناتی که در شهرها، خیابان‌ها، میادین، پارک‌ها و فضاهای باز شهری جهت استفاده عمومی وجود دارد. از جمله نیمکت‌ها، باجه‌های تلفن، صندوق‌های پستی، سطل‌های زباله، ایستگاه اتوبوس، ایستگاه تاکسی، سرپناه‌ها و ... که در مکان‌های مناسب شهری و متناسب با نحوه استفاده، به منظور برقراری آسایش، زیبایی و آرامش، رفاه و امنیت شهری قرار داده‌اند، مبلمان شهری می‌گویند. (جلیلوند، ۱۳۹۰: ۴)

از آنجایی که مبلمان شهری جزء مهمی از ساختار یک شهر و قسم عمده‌ای از عناصر تشکیل‌دهنده یک شهر، بخشی از ارزش‌های زیبایی شناختی و عناصر مرتبط با هویت آن محسوب می‌شوند بنابراین در زیباسازی، هماهنگی، نظم و آسایش روحی و روانی افراد در یک شهر و یا یک خیابان نقش بسزایی دارد. طراحی مبلمان شهری نه تکرار پذیر است نه تقلید بردار، بلکه هر وسیله یا عنصری را باید در پیوستگی کامل با محیط و منظر همان خیابان و در پیوند نزدیک با کلیت طراحی شهری آن تهیه کرد. (ملک، بی تا)

به طور کلی مبلمان شامل:

- ۱- اطلاع رسانی: ستون‌های تبلیغاتی (موریس)، نقشه‌های شهر یا مترو یا ...، ساعت، تابلوهای تبلیغاتی، تابلوهای اطلاع رسانی رایگان، تابلوهای نام‌گذاری (معابر، میادین)، تابلوهای جهت‌دهنده و راهنما، علائم ترافیکی، تابلوهای هشداردهنده، خطوط عابران پیاده، گل میخ‌ها، میله‌های هشداردهنده، تابلوهای پیام‌دهنده، تلویزیون‌های شهری، داربست اطلاع‌رسانی، تابلوهای سردر مغازه‌ها، تابلوهای پزشکان، پرده و آویزهای اطلاع‌رسانی، تابلوهای مکان‌نما (مسجد، بیمارستان و ...)، پلاک‌ها و نشانگرها. (زنگی آبادی، تبریزی، ۱۳۸۳)
- ۲- سرپناه: کیوسک‌های عرضه (روزنامه، گل، مواد غذایی و ...)، کیوسک فروش بلیط، کیوسک تلفن، کیوسک مأموران پلیس، ورودی مترو و قطار شهری، کیوسک اطلاع‌رسانی و راهنمای توریست، ایستگاه اتوبوس، ایستگاه تاکسی، کیوسک‌های کنترل و بازرسی، ایستگاه راه‌آهن و سکوی پلیس.
- ۳- تغذیه و توزیع: ترانسفورماتور، خطوط انتقال و تیرهای هوایی (برق و تلفن)، دستگاه‌های توزیع اتوماتیک، صندوق ارتباطات - آبخوری‌ها - روشویی و دستشویی‌ها، فواره و آب‌نما، آب‌پخش کن‌ها، پست‌های آتش‌نشانی، علمک‌های گاز، پست‌های تلفن، دستگاه عرضه روزنامه و دستگاه عرضه مواد خوراکی. (www.urbanfurniture.blogfa.com)
- ۴- تزئینی: گلدان و گلجای، سبدهای تزئینات، میله‌های نصب پرچم، میله‌های نصب رژی و ریشه، پرچم، پارچه و آویز و عناصر تزئینی بادی

The first International conference on sustainable urban structure

- ۵-روشنایی: چراغ‌های راهنمایی و رانندگی، چراغ‌های خیابان، چراغ‌های تزئینی، عناصر نورانی (درخت، حجم و ...)(نورافکن‌های میدانی و چراغ‌های پارکی و کوتاه.
- ۶-نقل و انتقال: پله برقی، پیاده‌رو، پل متحرک عابر پیاده و پلکان.
- ۷-تخلیه و جمع‌آوری: آبریزگاه، سطل‌های زباله، مخازن تفکیک زباله، مخازن جمع‌آوری زباله، سطل‌های شن و ماسه، صندوق‌های پست و صندوق‌های صدقات.
- ۸-موانع و راه‌بند: جدول، تیرک، نرده و حفاظ، حصار و پرچین، گارد ریل و راه‌بند.
- ۹-عمومی: سنگ‌فرش، شبکه پای درخت، حصار و محافظ درخت، صندلی، نشیمنگاه، یادمان‌ها، احجام، پل‌ها و دریچه‌های فاضلاب.(غراب، ۱۳۸۰: ۸۸)

مکان یابی بهینه مبلمان شهری

تعیین مناسب مکان‌های نصب و استقرار باعث می‌شود تا مبلمان‌های شهری بهتر مورد استفاده قرار گرفته و موجبات آلودگی محیطی را به همراه نداشته باشد. در مبحث مکان‌یابی بهینه، برای هر کدام از عناصر، موارد خاصی مطرح است که در نگاهی عمومی می‌توان نکاتی چون نرخ تردد و ازدحام مردم، مقدار دفعات استفاده، عوامل جوی، رفتار و عادات استفاده‌کنندگان، رویت مبلمان، ابعاد و اندازه مبلمان، محدودیت فضا، امکانات نصب تجهیزات جنبی (کانال فاضلاب، سیستم روشنایی، تهویه مطبوع و ...) و رعایت نکات بهداشتی و غیره را نام برد. (قنبری، پور محمدی، ۱۳۸۳: ۱۵۲-۱۳۱)

روابط نظام‌مند در بین عناصر مبلمان شهری

بسیاری اوقات عناصر مبلمان شهری در ارتباط با هم قرار می‌گیرند، آنها یکدیگر را تکمیل می‌کنند و بر کارایی یکدیگر تأثیر می‌گذارند. آنچه باید بدان توجه داشت، ادغام مبلمان‌های شهری از لحاظ همخوانی عملکرد است. ترکیب عناصر مبلمان شهری محاسن زیادی از جمله دستیابی به یک ساختار واحد با تسهیلات مختلف رفاهی، صرفه‌جویی در فضا، صرفه‌جویی در هزینه ساخت و مونتاژ، پرهیز از ازدحام بصری در محیط، ایجاد یکپارچگی در فرم و غیره را به همراه دارد. (عظیمی، ۱۳۹۰: ۱۱)

معیارها و ملاحظات کلی در طراحی مبلمان شهری

از اصول طراحی و استقرار مبلمان شهری داشتن همخوانی آن با محیط است، از دو لحاظ کاربری و بصری باید هماهنگی داشته باشد. در طراحی ما باید شکل زمین (توپوگرافی، پوشش گیاهی...)، دید بصری (رنگ، فرم، اندازه) و فرهنگ استفاده همایش بین المللی نیارش شهر پایا

شکل-۱

کنندگان، زیبایی، ابعاد فیزیکی، استانداردها، ایمنی، استحکام، وندالیسم و هماهنگی با دیگر اجزا را مد نظر داشته باشیم. در نتیجه طراحی پویا است که بتواند خود را با محیط در حال تغییر سازگار کرده و همچنین نیازهای استفاده‌کنندگان را برآورده سازد. (حکمت‌نیا، قنبری هفت چشمه، ۱۳۸۸)

۱- پیاده رو :

با ارزشترین شبکه دسترسی شهری میباشد . این شبکه به این دلیل دارای ارزش میباشد که در مقیاس حرکت انسانی قرار دارد و از این جهت این شبکه از دیدگاه سهولت در حرکت ، نقاط مکث و نقاط دید و گریز کاملاً باید بی مانع باشد .

جدول شماره ۱ (نگارندگان)

مسایل موجود	راهکار
خاکی بودن بعضی از پیاده رو ها که باعث عدم عبور مرور و یا برهم خوردن تعادل در آنها شده و همچنین باعث بروز بیماری و گردیده	استفاده از کفپوشهای مناسب و ایجاد فضایی که عابر با عبور از آن احساس آرامش و امنیت کنند
گونناگونی ناهماهنگ مصالح و جنس کفپوشها : که باعث به وجود آمدن چهره ای زشت و ناهمگون و همچنین ایجاد لغزندگی و اصطکاک نامناسب و پستی و بلندی های مزاحم و شیار فراوان	استفاده از مصالح یک رنگ و همجنس در مسیر های خاص و تفکیک مسیر و جداره ها با کف سازی مناسب که باعث ایجاد محیطی آرام و هماهنگ می شود
استفاده نامناسب از بلوک های بتنی و وجود شیارهای بسیار بزرگ	ترکیب مناسب بلوکها و بند کشی مناسب شیارها به جهت زیبایی ، استحکام ، عدم برهم خوردن تعادل
وجود پله در پیاده رو	تبدیل پله ها به رمپ با شیب کم یا پله های با ارتفاع کم
وجود تابلو ، تیر چراغ برق و داربستهای تبلیغاتی در پیاده رو ها	استفاده از روشهای نوین تبلیغات دیجیتال و همچنین استفاده از کانال به جهت برداشتن تیرهای چراغ برق
عرض کم پیاده رو ها مخصوصاً در قسمت مرکزی شهر ایلام که باعث عبور عابران از خیابان شده	تعریض پیاده رو ها و تفکیک مسیر به قسمت های توقف و حرکت با کف سازی مناسب
شیب طولی و عرضی نامناسب	استفاده از استانداردهای طراحی

۲- پلهای ارتباطی بین پیاده رو و خیابان:

پلهای نصب شده بین پیاده رو و خیابان بسیار حایز اهمیت هستند. زیرا ارتباط دهنده مسر پیاده و سواره میباشند و همچنین تداخل سرعت های مختلف بین عابر و وسایل نقلیه توسط اینها انجام میگردد.

جدول شماره ۲ (نگارندگان)

مسایل موجود	راهکار
عدم وجود پل در یک مسیر طولانی	طرحی و نصب در مکان مناسب
استفاده از بلوکهای بتنی با شیار های بزرگ و فواصل زیاد و ایجاد فضای بصری نامناسب	استفاده از مصالح مناسب برای کاربرد بهتر و زیبایی بیشتر
لغزنده بودن پلهای فلزی	استفاده از روکشهای مناسب و منعطف بر روی آنها و ایجاد درز مناسب جهت خروج آب و عدم یخ زدگی
توقف وسایل نقلیه در روبروی پلهها و عدم امکان عبور و مرور	اجرای دقیق و بهتر قوانین عبور و مرور و فرهنگ سازی در مورد پارک در مکان صحیح
اختلاف سطح بین پل و خیابان : ایجاد نمای بصری نامناسب و عدم رفت و آمد اسان	طراحی مناسب

میتوان با طراحی و مناسب سازی هرچه بیشتر توقفگاههای عمومی و ایجاد فضایی مناسب باعث ایجاد محیطی گردید که مردم جامعه با حضور ی نسبتاً کوتاه در آن دارای ارتباطی قوی از لحاظ روانی با یکدیگر شوند که متأسفانه در شهر ایلام توقفگاهها به علت نامناسب بودن مکان و همچنین عدم طراحی مناسب مورد استفاده قرار نگرفته و تقریباً بلا استفاده اند و فضا را اشغال نموده اند .

جدول شماره ۳ (نگارندگان)

مسایل موجود	راهکار
وجود توقفگاه در مکان های شلوغ و ایجاد ترافیک	مکانی خاص برای ایستگاه وسایله نقلیه عمومی با توجه به بار ترافیکی منطقه
جدا نبودن خیابان و توقفگاه	با کف سازی و اختلاف سطح بین خیابان و توقفگاه
نبودن فضای مناسب برای نشستن در ایستگاه های اتوبوس و ایستگاه های تاکسی	طراحی مبلمانی مناسب برای ایستگاه ها

۴- نیمکتهای و توقف و استراحت :

با بررسی مکانهای انجام شده فضای توقف و استراحت در قسمت مرکزی شهر فقط محدود به پارک کودک می باشد و عملاً فضای دیگری در محل شلوغ و مرکزی شهر وجود ندارد و مردم به ناچار از فضای اطراف میدان ۲۲ بهمن و جلوی ورودی مغازه ها و خیابان ها استفاده میکنند.

میتوان با طراحی مناسب و مکانی یابی فضاهایی را به عنوان فضای توقف کوتاه در مراکز شلوغ شهر و فضای استراحت بقیه نقاط ایجاد نمود تا مردم با حضور در آنها به دیدار و آرامش و تعاملات فرهنگی اجتماعی بپردازند.

جدول شماره ۴ (نگارندگان)

مسایل موجود	راهکار
نبودن نیمکت و مکانی برای استراحت عابران در مراکز شهر	ایجاد فضاهای برای استراحت و نشستن و برقراری تعاملات اجتماعی مخصوصاً در بافت مرکزی شهر
تجمع در میادین شهر	وجود مبلمان مناسب در قسمت های از فضای پیاده روها و ایجاد فضای مکث

شکل-۲

۵- سرویسهای بهداشتی و:

متأسفانه تعداد سرویس های بهداشتی بسیار کم است یا هیچگونه سرویسی طراحی نشده و مردم بیشتر از سرویسهای ادارات و اورژانس در ساعات اداری استفاده میکنند.

مسایل موجود	راهکار
نبود سرویس بهداشتی در قسمت های شلوغ، کثیف بودن و در نتیجه بلا استفاده بودن	طراحی سرویس های بهداشتی متناسب با بافت و فضای منطقه و نظارت بر بهداشت

۶-عدم طراحی مناسب کیوسک روزنامه، باجه های تلفن و

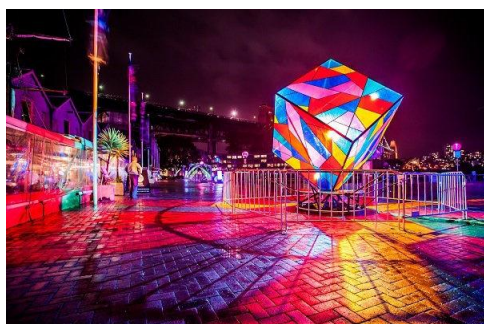
کیوسک های مطبوعاتی با توجه به سلیقه مالکان دارای طراحی بسیار نامناسب و همچنین به علت عدم نظارت دارای جاگیری بسیار بد در سطح شهر میباشند، که میتوان با طراحی و ایدههایی جدید علاوه بر ایجاد نمای زیبا جامعه را وادار به خرید و مطالعه روزنامه و نمود.

مسایل موجود	راهکار
وجود کیوسک های روزنامه در مکان های نامناسب	طراحی در مکان های که باعث اغتشاش دید بصری نشوند
کیوسک های با طراحی نامتناسب	طراحی کیوسک های که باعث جذب مردم بشود و با فضا تناسب داشته باشد
وجود باجه های تلفن در مکان های نامناسب	به شکلی طراحی شود که فرد در حال صحبت در آن احساس راحتی کند

۷-رنگ آمیزی و نور پردازی :

با توجه به بحث روانشناسی رنگ و نور و اهمیت و تاثیر آن بر روح و روان آدمی ، میتوان با رنگ آمیزی و نور پردازی مناسب باعث آرامش و ایجاد فضای بصری مناسب و مخصوصا دید زیبا در شب در محیط شهر گردید که متأسفانه به مانند دیگر موارد شهر ایلام فاقد هرگونه رنگ آمیزی مناسب و نور پردازی میباشد و یکی از دلایلی که زندگی در شب در بازار و شهر ایلام و جریان ندارد، نداشتن نورپردازی است.

مسایل موجود	راهکار
نبودن نور پردازی های که باعث تفکیک فضای در سطح شهر شود	طراحی نورپردازی های در مکان های عمومی و ایجاد دید بصری بهتری در شب
دیوار ها به رنگ و شکل های مختلف که باعث اغتشاش در دید بصری می شود	نظارت بر رنگ آمیزی شهری، دادن کار به نیروی متخصص
نقاشی و رنگ آمیزی بدون هیچ اصولی	نظارت و طرح های متناسب با فضا
نبودن ریتم در رنگ و نور پردازی	طراحی مناسب و اهمیت دادن به جداره های شهری در بحث محیط های دوست داشتنی شهری

شکل-۳ استفاده از رنگ و نور در محیط

رفتار انسان

رفتار انسان به واسطه ویژگی‌های وراثتی افراد و محیطی که در آن زندگی می‌کنند تعیین می‌شود. گاهی اوقات ویژگی‌های فردی و محیط چنان با رفتار انسان ارتباط نزدیکی پیدا می‌کند که تشخیص روشن اینکه رفتار، معلول ویژگی‌های فردی است یا محیط دشوار است. ([Http://hamshahrionline.ir/details/194497](http://hamshahrionline.ir/details/194497)) انسان موجودی تغییر پذیر است. او در طول زمان و در مدت زندگی در تمام ابعاد روانی، جسمانی، فکری و احساسی تغییر می‌کند و همزمان، محیط پیرامونش را تغییر می‌دهد. به دنبال هر تغییر، رابطه ای جدید بین او و محیط برقرار می‌شود که ادراک و عاطفه ای را بر می‌انگیزد. او را به شناخت تازه ای می‌رساند. (آریان پور، ۱۳۸۸: ۵۶ و ۵۷)

رفتار اجتماعی

انسان درون اجتماع زندگی می‌کند و لا جرم رفتارهایی که از او سر می‌زند، بخشی از آنها در ارتباط با تعاملات اجتماعی است و یا به نحوی از طرف عوامل اجتماعی تحت تأثیر قرار می‌گیرد. به طوری که رفتار یک فرد در تنهایی متفاوت از رفتاری خواهد بود که در جمع از خود نشان می‌دهد. رفتار اجتماعی یعنی هر رفتار که متضمن کنش متقابل دو یا چند انسان باشد. (<http://daneshnameh.roshd.ir>)

اجتماع پذیری

در باب اجتماع پذیری، تعاریف بسیاری آمده است که این تعاریف در مورد اصولی که در زندگی روزمره وجود دارد و یا رفت و آمد و عبور و مرور در شهر است. اجتماع پذیری با بودن در جمع صورت می‌گیرد که به جمع شدن افراد در هر مکان، حس تعلق به آن جا شکل می‌گیرد. امروزه در شهرها فضاهایی که قابلیت اجتماع پذیری داشته باشند به ندرت وجود دارد این موضوع باعث شده که مردم فقط به شهرها و فضاهای شهری به عنوان محلی برای عبور و مرور نگاه کنند و از محیط‌های عمومی فراری باشند و دیگر در محیط‌های عمومی دیدارهای فردی، دوستی، حس تعلق و کلاً تعاملات اجتماعی که از نیازهای مهم انسان است بسیار کم صورت می‌گیرد. فضاهای اجتماع‌پذیر شهری، فضایی است که در آن بتوان با هم‌شهری‌های خود چهره به چهره، دیدار کرد و به طور مستقیم، از راه حواس به تجربه اندوزی پرداخت. (Gehl, 1987:118)

استفاده از واژه‌های اجتماع‌پذیر (sociopetal) و اجتماع‌گریز (sociofugal) بیانگر فضاهای است که مردم را دور هم ((جمع می‌آورند)) یا از هم ((دور میکنند)) و بر این باور است که چنین فضاهایی، محیط‌هایی هستند که بتوانند تجربه‌ی انسان را بهبود بخشند که دارای مقیاس انسانی بوده و بستر رفتارها و فعالیت‌های متنوعی باشند و توانایی و استطاعت پذیرش رفتارهای دلخواه شهروندان را داشته باشند. (لنگ، ۱۳۹۱: ۱۸۴-۱۸۲) مفهوم اجتماع‌پذیری، به عنوان قابلیت فضایی برای گردهم آمدن ترکیبی از اجتماع‌های انسانی در اشکال مختلفی از زندگی اجتماعی، تبلور می‌یابد که در فضاهای شهری همچون واحد همسایگی، محله و ... به منصفی ظهور می‌رسد. (Motgomery, 2006:84) مسئله اجتماع‌پذیری در فضای معماری در ارتباط با ایجاد روابط اجتماعی مطلوب و افزایش فرصت‌های تعامل اجتماعی در ارتباطات فردی و فرا فردی (گروهی) مطرح می‌شود. (صالحی نیا و معماریان، ۱۳۸۸: ۸)

قلمروهای عمومی شهری به «مکان‌ها و محیط‌های زندگی اجتماعی» اطلاق می‌شود که به عنوان میدانی برای رفتار و نمایش؛ زمینه‌ای مشترک و خنثی برای تعامل اجتماعی، اختلاط، و ارتباط و به عنوان مرحله‌ای برای «معرفت اجتماعی»، «پیشرفت شخصی» و «تبادل اطلاعات» عمل می‌کند. (مرادی، قنبری، ۱۳۹۰) اجتماع‌پذیری در فضاهای عمومی، با ایجاد ارتباط بین استفاده کنندگان مکان‌های عمومی به دست می‌آید و ارتباط با دیگران در همه‌ی عرصه‌های زندگی مهم است. در نتیجه محیط‌های عمومی، مکانی برای رشد ارتباط اجتماعی میان افراد مختلف است. (فرگاس، ۱۳۷۹: ۱۲) از بحث‌های گفته شده‌ی فوق نتیجه می‌گیریم که فضاهای عمومی در شهرها محیط‌های هستند که برای کاربردهای مختلفی ایجاد شده‌اند از جمله برای تعاملات اجتماعی، دیدارهای چهره به چهره و... که این باعث حس تعلق به این فضاها می‌شود.

تأثیر محیط بر رفتار اجتماعی

حضور انسان در زندگی اجتماعی و محیط مصنوع منجر به بروز رفتارهای پیچیده و گاه غیرقابل پیش‌بینی یا غیرمنتظره از سوی انسان‌ها می‌شود. (باقری، ۱۳۸۹) در دیدگاه تعیین‌کنندگی محیط، محیط نقش تعیین‌کننده‌ای در رفتار، ادراک و احساس انسان دارد. در این دیدگاه هر محرکی پاسخی خاص ایجاد می‌نماید. دیدگاه امکان‌دهندگی محیط، محیط فیزیکی را بستری می‌داند که امکانات و محدودیت‌هایی را برای رفتار به وجود می‌آورد. اما محیط تعیین‌کننده رفتار نیست بلکه صرفاً امکان بروز برخی رفتارها را فراهم می‌کند و یا محدودیت‌هایی را برای بروز برخی دیگر از رفتارها به وجود می‌آورد. در این دیدگاه محیط است که بر رفتار انسان تأثیر می‌گذارد. (اشرفی، ۱۳۸۸)

شکل- ۴

انسان با رفتار خود که به خاطر مسائل

شخصیتی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است بر محیط تأثیر می‌گذارد و آن را طبق نیازهای خود ((فیزیولوژیک، اجتماعی)) تغییر می‌دهد و در مقابل محیط نیز بر رفتار انسان تأثیر می‌گذارد، و رفتار انسان تحت تأثیر عواملی چون عوامل فیزیکی محیط، روح محیط و... است.

وقتی می‌گوییم محیط بر رفتار تأثیر می‌گذارد در نتیجه دو مقوله، رفتار و محیط از یکدیگر جدایی ناپذیرند. لذا در این رویکرد، رابطه افراد و محیط در قالب نظامی یکپارچه تشکیل می‌شود. در دیدگاه تعیین‌کنندگی محیط،

شکل- ۵ پارک آب و آتش تهران نمونه خوب در استفاده از مبلمان در اجتماع پذیری افراد

شهرهای امروزه علاوه بر رفع نیازهای فیزیکی پاسخی برای نیازهای روحی و روانی ساکنانشان دارند. بنابراین اگر نیازهای شهری را داشتن مبلمان متناسب با هویت و سیمای شهر بدانیم به لزوم و اهمیت تجهیزات و مبلمان شهری پی می‌بریم که علاوه بر ارتقاء کیفیت فضاهای شهری و ایجاد نمودن فضاهایی آرام و دلپذیر می‌تواند بر زیبایی و چشم‌نواز بودن محیط پیرامون خود بیفزاید و رفته رفته شهروندان با توجه به حس زیبایی طلبی انسان از شیوه‌ی انزواجویی و خانه نشینی جدا شده و به فضاهای زیبای ساخته‌ی دست بشری روی خواهد آورد. (رهبر، رامیار، سعیدی، بی تا) مبلمان شهری باید دارای هماهنگی با محیط اطرافش باشد، اجزای مبلمان شهری باید از نظر استقرار، کاربرد و ظاهر (شکل، رنگ و غیره) با محیط اطراف خود و سایر اجزای مبلمان شهری هماهنگ باشند، زیرا ناهماهنگی باعث بروز مشکلاتی همچون اغتشاش بصری، اغتشاش محیطی (سد معبر) و یا بلااستفاده ماندن محصول خواهد شد. داشتن احساس امنیت برای استفاده‌کنندگان از مبلمان شهری یکی از شروط اصلی در طراحی این اجزاست. (سوری، ۱۳۹۰: ۲۱)

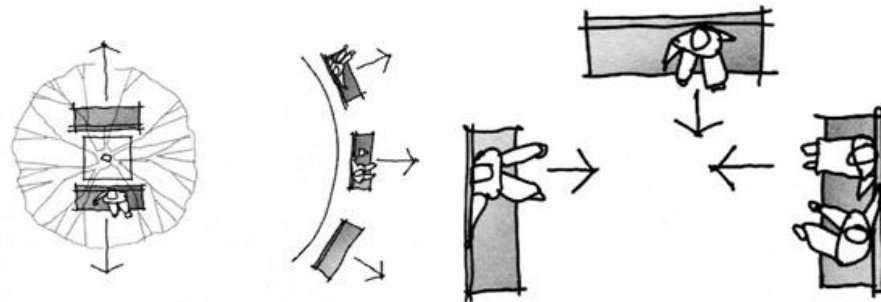
روابط بصری بین انسان و محیط زندگی، در چگونگی و کیفیت محیط زیست مهم و قابل تأمل است. جانمایی نامناسب برخی فضاها مثل: تعمیرگاه‌ها، انبارهای مختلف و قرار گرفتن آن‌ها در بافت مسکونی، معلوم بودن کولر و کانال‌ها در سیمای شهر، اعلامیه‌ها و بنرهای تبلیغاتی، دودکش نامناسب ساختمان‌ها، جای بد سطل‌های زباله، تأسیسات واقع در خیابان‌ها و... سیما و بافت شهری را به هم ریخته و خسته کننده کرده است. این اغتشاش بصری و آلودگی دید در طولانی مدت بر ذهن و روح انسان تأثیر منفی گذاشته و آن را دچار پریشانی روحی و روانی می‌کند. (مرتضایی، ۱۳۸۲) اگر ما اجزاء فضا را به سه قسمت تقسیم کنیم:

فضاهای با اجزاء ثابت: شامل چیزهایی که غیرقابل حرکت هستند (دیوارها، مرزهای فضا، مبلمان‌های ثابت) فضاهای نیمه ثابت: شامل اجزاء متحرک مانند مبلمان‌هایی که ثابت نیستند. فضاهای غیررسمی: فضای شخصی اطراف بدن فرد که با فرد حرکت می‌کند و فواصل را میان مردم و شخص مشخص می‌سازد. (راپاپورت، ۱۳۸۶) آنگاه به اهمیت مبلمان در طراحی پی خواهیم برد. واژه پراکسمیک (proxemics) که در مورد فواصلی که انسان‌ها میان خودشان و دیگران در نظر می‌گیرند صحبت می‌کند و به منظور اندازه‌گیری میان مردم است زمانی که با یکدیگر در تعامل هستند. از نظر هال، چهار معیار فاصله عبارتند از:

۱. فاصله صمیمی: برای در آغوش گرفتن، لمس کردن و پیچ کردن (0-72/45 cm)
 ۲. فاصله شخصی: برای تعامل میان دوستان نزدیک (45/72-92/121 cm)
 ۳. فاصله اجتماعی: برای تعامل میان آشنایان (121/92-76/365 cm)
 ۴. فاصله عمومی: برای مشاهده افراد و بدون تعامل (به بالا ۳۶۵/۷۶)
- فرهنگ‌های مختلف استانداردهای متفاوتی برای فواصل شخصی دارند. علاوه بر فرهنگ، فواصل شخصی به شرایط، جنسیت و ترجیحات شخصی افراد نیز وابسته است. (هال، ۱۳۹۲)
- ۱- فضاهای اجتماع دوست (اجتماع پذیر): در این فضاها امکان تعامل چهره به چهره، جمع کردن افراد دور هم و همچنین گفت و گوی افراد با یکدیگر وجود دارد.
 - ۲- فضاهای اجتماع گریز: این فضاها مانع تعامل اجتماعی افراد با یکدیگر می‌شود و گفت و گو در این فضاها تا حد زیادی کم است. (لنگ، ۱۳۹۱: ۱۸۲) محل نشستن اجتماع گریز، جهت‌گیری به سمت بیرون محل نشستن (جهت‌گیری به سمت بیرون فضای تعامل). (مین و گریت هانا، ۲۰۱۰: ۲۷)

The first International conference on sustainable urban structure

محل نشستن اجتماع دوست (جهت گیری به سمت درون فضای تعامل) (مین و گریت هانا ۲۷:۲۰۱۰)

شکل - ۶

طراحان می‌توانند بوسیله چیدمان فضا و مبلمان بر میزان تعاملات در فضاها تاثیر گذار باشند. مبلمان با چیدمان می‌تواند اجتماع دوست و یا انزوا دوست باشد. مبلمان‌های اجتماع دوست مردم را به سمت یکدیگر می‌نشانند و تعاملات چهره به چهره را افزایش می‌دهند. مبلمان‌های انزوا دوست از تعاملات چهره به چهره حمایت نکرده و جدایی‌گزینی را در فضاهای عمومی تشویق می‌کنند. طراحی مکان‌های نشستن به عنوان مهم‌ترین عامل جذب افراد در فضاهای شهری هستند. بیرون زدگی‌های ساختمان‌ها و لبه‌های هر فضا مهم‌تر از نیمکت‌هایی هستند که در فضا قرار می‌گیرند. پله‌ها، جزئیات بدنه و انواع مبلمان، گستره وسیعی از مکان‌های نشستن را فراهم می‌کنند (پژوهنده، ۱۳۹۱).

نتیجه‌گیری

بررسی‌های انجام گرفته حاکی از این است که بین افراد جامعه و روابط آن‌ها در فضاهای عمومی و عنصرهای موجود در این فضاها روابط بسیار مهمی وجود دارد. به بیان دیگر مبلمان شهری و جانمایی مناسب آن‌ها تاثیر بسزایی در کیفیت فضاهای عمومی و در نوع تعاملات افراد جامعه می‌گذارد. پس باید در طراحی محیط‌های عمومی با توجه به حریم افراد، حفظ فضای خصوصی و شخصی، در پدید آمدن فضاهایی با قابلیت همگرا ساختن افراد و اجتماع پذیری آن‌ها، به فرم مبلمان، قرار دادن آن‌ها در جای مناسب، هماهنگی آن‌ها با فضای اطراف و دیگر ویژگی‌ها از جمله فرهنگ مورد توجه قرار داد. نتایج این مقاله بیانگر این است که مبلمان شهری مناسب، باعث افزایش روابط و تعامل اجتماعی شهروندان شده و جامعه از حالت انزوا و گوشه‌گیری خارج می‌شود و مردم به فضاهای عمومی تمایل پیدا می‌کنند. آنچه معلوم است تاثیر عمده‌ی محیط بر رفتار و روان مردم می‌باشد و با توجه به عوامل تاثیر گذار در کیفیت محیط مانند: مبلمان شهری می‌توان رضایتمندی افراد جامعه را از فضاهای عمومی افزایش داد.

و در آخر می‌توان می‌گفت با توجه به این که در کشورهای توسعه یافته، تاثیر کالبد بر رفتار (نمونه مبلمان شهری بر اجتماع پذیری) امری بدیهی و جا افتاده قلمداد می‌شود، آن‌ها از این موضوع در طراحی‌ها به بهترین وجه ممکن استفاده کرده، و تاثیر آن را نیز در جامعه‌ی شهری خود مشاهده می‌کنند. هر چند در شهرهای بزرگ ایران این امر به تازگی در حال وقوع است، اما برای رسیدن به وضعیت بهتر راه طولانی در پیش است؛ که برای تسریع در این امر کارهای تحقیقاتی مرتبط می‌تواند کمک شایانی به بهبود کیفیت زندگی شهروندان داشته باشد.

منابع

۱- لنگ، جان (۱۳۹۱)، آفرینش نظریه‌ی معماری: نقش علوم رفتاری در طراحی محیط، علیرضا عینی فر، انتشارات دانشگاه تهران.

The first International conference on sustainable urban structure

۲- رهبر، مرتضی، رامیار، رضا، سعیدی، محمدمهدی (بی تا)، آستانه وحریم فعالیت‌های انسانی در منظر شهری، دانشگاه شهید بهشتی.

۳- غراب، ناصرالدین (۱۳۸۰)، تاثیرات محیط شهری در از خود بیگانگی انسان، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۸، تهران.

۴- جلیوند، جلال (۱۳۹۰)، نقش شوراها در بهبود کیفیت محیط زیست شهری با تاکید بر مبلمان شهری، مجله‌ی شوراها (ماهنامه اطلاع رسانی، آموزشی و پژوهشی شوراها) شماره ۶۲، تهران.

۵- ملک، نیلوفر (بی تا)، مناسب سازی مبلمان و تجهیزات شهری، دانشگاه کاشان.

۶- زنگی آبادی، علی، تبریزی، نازنین (۱۳۸۳)، طراحی و برنامه ریزی مبلمان شهری، انتشارات مشهد.

۷- راپاپورت، آموس، (۱۳۸۶)، معنی محیط ساخته شده، ترجمه: فرح حبیب، انتشارات پردازش و برنامه ریزی شهری، تهران.

۸- پژوهنده، طاهره (۱۳۹۱)، پایان نامه کارشناسی ارشد، بررسی تاثیر طراحی و مکانیابی مبلمان شهری در خلق سرزندگی مکانی، دانشگاه تربیت مدرس تهران.

۹- قنبری، ابولفضل، پورمحمدی، محمد (۱۳۸۳) ضوابط، ملاحظات و استانداردها در طراحی ساخت، مکان یابی و نصب مبلمان شهر، نشریه دانشکده علوم انسانی و دانشگاه تبریز، شماره ۱۷.

۱۰- عظیمی، آزاده (۱۳۹۰)، مبلمان و سیمای شهر، مجله‌ی شوراها (ماهنامه اطلاع رسانی، آموزشی و پژوهشی شوراها) شماره ۶۲.

۱۱- حکمت نیا، حسن، قنبری هفت چشمه، ابولفضل (۱۳۸۸)، اصول و روش های برنامه ریزی شهری، انتشارات مفاخر.

۱۲- آریان پور، اح (۱۳۸۸)، جامعه شناسی هنر، انتشارات گستره، تهران.

۱۳- صالحی نیا، مجید، معاریان، غلامحسین (۱۳۸۸)، اجتماع پذیری فضای معماری، فصلنامه ی هنرهای زیبا، معماری و شهر سازی- شماره ۴۰، تهران.

۱۴- مرادی، کریم، قنبری، حسام (۱۳۹۰) الزامات معماری تاثیر گذار در اجتماع پذیری فضای ایستگاه های مترو، دو فصلنامه ی مدیریت شهری، شماره ی ۲۷، تهران.

۱۵- فرگاس، جوزف (۱۳۷۹)، روانشناسی تعامل اجتماعی: رفتار میان فردی، ترجمه: مهرداد فیروز بخت و خشایار بیگی، انتشارات مهد، تهران.

۱۶- باقری، م (۱۳۸۹)، محیط و رفتار انسان، مجله‌ی اینترنتی نظر آنلاین.

۱۷- اشرفی، چ (۱۳۸۸)، طراحی و علوم رفتاری، مجله‌ی اینترنتی گفت وگو و اجتماع.

۱۸- آلمن، آبروین (۱۳۸۲) کتاب محیط و رفتار اجتماعی، ترجمه: علی غازیان، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

۱۹- سوری، جمشید (۱۳۹۰)، نقش مبلمان شهری در ارتقای کیفیت عملکردی و بصری فضاهای شهری، مجله‌ی شوراها (ماهنامه اطلاع رسانی، آموزشی و پژوهشی شوراها) شماره ۶۲، تهران.

۲۰- مرتضایی، سیدرضا (۱۳۸۲)، رهیافت هایی در طراحی مبلمان شهری، انتشارات تهران.

22- Main, Bill & Greet Hannah, Gail, Site Furnishing a complete Guide to planning, Selection and use of landscape Furniture and Amenities, Hoboken, New jersey, New York john wiley

& sons, 2010.

23- .gehl, j. (1987). life between buildings, translated by j. koch, new york

24- Montgomery, J (2006). Community strengthening through urban sociability, Department for victorian communities, urban cultures ltd

25- <http://urban.furniture.blogfa.com/post-23.aspx> (تاریخ ۹۳/۲/۳ ساعت ۱۵:۲۳)

26- [Http://hamshahrionline.ir/details/۱۹۴۴۹۷](http://hamshahrionline.ir/details/۱۹۴۴۹۷) (تاریخ ۹۳/۳/۱۰ ساعت ۱۶:۴۰)

27- <http://daneshnameh.roshd.ir/mavara/> (تاریخ ۹۳/۳/۱۰ ساعت ۱۶:۴۰)